

УДК 342.7(477)

В.В. ОСТАПЕНКО, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРАВО ВЛАСНОСТІ У РІШЕННЯХ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Ключові слова: правова держава, конституціоналізм, власність, право власності, правові позиції Конституційного Суду України

Право приватної власності, його дієві гарантії, надійний і ефективний судовий захист є одними з основних атрибутів конституційної та правової держави. Як вдало у цьому сенсі вказує вітчизняний вчений-конституціоналіст В. Речицький, що власність слід розглядати поряд зі свободою та демократією як одну з аксіом конституціоналізму [1].

Дійсно, власність є наріжним каменем особистої свободи, адже є тим простором людини, в якому вона вільно обирає власні варіанти поведінки та способи життя, а також є головним засобом забезпечення добробуту людей, реалізації потенційних здібностей особи та соціального прогресу. Саме тому використання ефективного судового захисту як одного з найефективніших інструментів відстоювання своїх економічних прав, зокрема, права власності, є гарантією сталості і стабільності суспільства та держави.

У статті ми маємо на меті розглянути значення права приватної власності у правовій державі, проаналізувати вироблені Конституційним Судом України правові позиції щодо її захисту. Питанням значення права власності у конституційній державі, особливостями його реалізації та обмеження, змістом його гарантій та судового захисту займалися В.І. Борисова, О.О. Максуров, Т. Бетелл, М. Ротбарт, Ф. Гайек, С. Шевчук, С. Тамм та ін.

Система приватної власності – це гарантія соціальної справедливості, тому що вона, встановлюючи особисту відповідальність та підзвітність, служить bastionом проти влади

[2, с.229]. Адже власність визначає «зони», в які державна влада, як правило, не втручається.

Центральне місце в системі соціально-економічних прав і свобод громадян займає право власності. В науковій літературі відзначається, що хоча в Конституції України нарахується небагато статей, які присвячені праву власності в Україні, але вони мають принциповий характер. Одним із головних невід'ємних прав людини і громадянина ст.41 Конституції України визначає саме право власності. У зв'язку з цим право приватної власності має суспільне значення не тільки саме по собі як право, але й таке право, яке визначає людину як окрему приватну особу. Це найважливіша ознака права приватної власності тому, що воно забезпечує незалежність людини, задовольняє його потреби та інтереси (матеріальні, духовні), її положення в суспільстві [3, с.89].

Закріплення даного права у ст.41 Конституції України на рівних позиціях з такими основоположними, як право на життя, на свободу та особисту недоторканість, честь і гідність, які являються природними, невідчужуваними та непорушними правами людини, які належить їй від самого народження, підкреслює його значущість. Використання судового способу захисту є ефективним інструментом відстоювання своїх економічних прав, певною гарантією сталості і стабільності відповідних суспільних відносин.

Однак, на жаль, аналіз вітчизняного законодавства, судової практики та стану виконання судових рішень показує, що України ще далека від досягнення досконалості в питаннях регулювання права власності та забезпечення реальних гарантій прав власників. Про це свідчать і світові рейтинги країни у цьому питанні. Так, у 2015 р. у світовому рейтингу країн щодо захисту прав власності, який розраховує Альянс прав власності (Property Rights Alliance) за трьома критеріями: стан правової і політичної середовища, права матеріальної власності і права інтелектуальної власності, наша держава зайняла 109 місце з 129 [4].

Перш ніж проаналізувати правові позиції Конституційного Суду України щодо захисту права власності, розглянемо сутність власності та її значення у правовій державі.

Як зазначав у відомій роботі «Власність і свобода» Р. Пайпс, з часів Платона і Аристотеля аж до наших днів суперечки про власність розгортаються навколо питань, що стосуються її зв'язку з політикою, етикою, економікою і психологією.

Йдеться, по-перше, про політичні аргументи на користь власності. Стверджується, що власність виступає в якості наріжного каменю особистої свободи, головного засобу забезпечення добробуту людей, реалізації потенційних здібностей людини і соціального прогресу. Особливо підкреслюється роль власності як ефективного інструменту «зміцнення стабільності в суспільстві і приборкання влади держави». У той же час противники власності вважають, що пов'язана з нею нерівність неминуче породжує соціальну нестабільність і напруженість в суспільстві, підточуючи його основи.

По-друге, морально-етичне виправдання власності ґрунтується на переконанні в тому, що кожна людина має право на плоди своєї праці. Навпаки, противники вказують, що багато власників придбали те, чим вони володіють, не доклавши для цього ніяких зусиль, і що всім громадянам повинні надаватися рівні можливості придбання і володіння власністю¹ [5, с.141–207].

По-третє, на користь власності наводяться економічні доводи про те, що вона є найдієвішим засобом створення багатства. На думку ж її противників, основна вада капіталістич-

ної системи, заснованої на приватній власності, – це не бідність бідних і не багатство багатих, а та влада, яку вона дає в руки відносно малій частині суспільства над життям і діяльністю більшості співгромадян, влада над духовними і фізичними умовами розвитку майбутніх поколінь.

По-четверте, на захист власності наводяться психологічні аргументи, засновані на твердженні, що вона підтримує в людині почуття особистої гідності і самоповаги. Критики, навпаки, вважають, що власність розкладає особистість, заражаючи людини жадібністю [6, с.18–19].

Протягом останніх двох з половиною тисячоліть питання про приватну власність, про її достоїнства і недоліки є предметом запеклих суперечок і дискусій. Представники різних соціально-філософських і ідейно-політичних напрямів з особливим інтересом розглядали питання співвідношення категорій «власність», «влада», «держави», «свобода», «справедливість». Оскільки ми є прихильниками конституційної та правової держави у своєму дослідженні, розглянемо думки вчених-захисників права власності.

Так, за Аристотелем право приватної власності не шкодить моральній досконалості. Він доводив цей аргумент такими висновками: по-перше, «коли у людей є особисті інтереси, вони не нарікають один на одного, а зайняті кожен своєю справою, і прогрес прискорюється»; по-друге, володіння приносить задоволення, «бо все, або майже все, любить гроші та інші подібні речі». По-третє, при суспільній власності ніхто не може бути щедрим і великодушним, оскільки ні в кого нічого немає. В системі приватної власності багатство і нерівність «дають можливість проявляти щедрість і милосердя». По-четверте, мабуть, ідея приватної власності глибоко вкоренилася в душі людини, якщо існує так довго – «не можна нехтувати досвідом століть» [7, с.410].

Остаточна ідея, що зв'язує приватну власність з природним правом, утвердилася з настанням Нового часу. Ключову роль у цьому відношенні зіграли Ж. Боден, Г. Гроцій,

¹ Так, наприклад, відомий прихильник анархізму М.Ж. Прудон писав (с.141–207), що «власність вбиває життя, це доведено всім п'ятитисячним існуванням власності; володіння відповідає праву, власність ворожа йому. Якщо знищити власність і зберегти володіння – за допомогою однієї тільки цієї принципової зміни ви докорінно зміните закони, уряд, господарство і всі установи: ви знищите зло на землі». (Прудон П. Ж. Что такое собственность? или Исследование о принципе права и власти / Прудон П. Ж. – М. : КРАСАНД, 2011. – 280 с.).

Т. Гоббс, Дж. Локк та ін. Джон Локк виходив з постулату, згідно з яким справедливість не може існувати без визнання приватної власності. З цього приводу він писав: «Положення «де немає власності, там немає і справедливості» настільки ж істинне, як і будь-який доказ у Евкліда; бо, якщо ідея власності є правом на будь-яку річ, а ідея, якій надано назву «несправедливість», є посяганням на це право або порушенням його, то зрозуміло, що, якщо ці ідеї встановлені таким чином і пов'язані з вказаними назвами, я можу пізнати істинність цього положення так само достовірно, як і того, що три кути трикутника дорівнюють двом прямим» [8, с.27].

Один з отців-засновників американського конституціоналізму Т. Джефферсон вважав, що право власності є природним. На його думку, воно засновано «на наших природних потребах, на засобах, які ми маємо для задоволення цих потреб, і на праві на те, що ми отримуємо завдяки цим засобам». Ми загинули б від голоду або природних стихій, якщо б ми не піклувалися про себе, але ми до того ж наділені здібністю до праці. Тому у нас є право залишити собі його плоди. Очевидне обмеження полягає в тому, що ми маємо діяти не порушуючи аналогічне право інших розумних істот [2, с. 234].

Відомий прихильник лібертаріанства та права приватної власності М. Ротбард взагалі вказує, що права власності не тільки є важливою складовою прав людини, а в широкому сенсі не існує жодних прав, крім права власності. Єдиним істинним правом людини є право власності, тому що, по-перше, кожна людина від народження є господарем самому собі, власної особистості. По-друге, так звані «права людини» можуть бути зведені до права власності. Наприклад, право на свободу слова. Вона передбачає, що кожен може висловлювати все, що забажає. Але де людина має право висловлюватися. У будь-якому випадку не на приватній території сторонньої людини. Тобто, ми маємо це право тільки тоді, коли знаходимося на власній території, або на території того, хто дозволяє йому це – на

основі договору про дарування або про оренду нерухомості [9, с.355–356; 10, с.54–56].

Відомий критик соціалізму, державної та колективної власності Ф. Бастіа у ХІХ ст. вказував, що власність, це право, яке ми маємо навіть якщо закон з цим не згоден. Закон зобов'язаний захищати її, але це не означає, що саме право власності є лише творенням закону. На його думку, власність, це необхідний наслідок природи людини. Людина у прямому сенсі слова народжується власником, оскільки народжується вона з потребами, задоволення яких необхідне для життя, а також з органами і властивостями, застосування яких необхідне для задоволення цих потреб. Здібності є продовженням людини, а власність є ніщо інше, як продовження здібностей. Позбавити людини здібностей – означає приректи її на смерть; позбавити людину продукту її здібностей – означає також визначити її смерть [11, с.86].

Аналогічні аргументи щодо природності права власності наводить й Айн Ренд. На її думку, «джерело всіх прав – це право на життя, і право на власність – єдине їх здійснення». Без права на власність неможливі жодні інші права. Оскільки людина повинна підтримувати життя власними зусиллями, той, хто не має права на продукти цих зусиль, не може, підтримувати власне життя. Людина, яка виробляє те, чим розпоряджаються інші, називається рабом. Майте на увазі, що право власності – це не право на предмет, а право на дію і на наслідки того, що ми виробили або заробили. Воно не гарантує, що ми отримаємо будь-яку власність; воно гарантує тільки те, що ми будемо володіти нею, якщо заробимо [12, с.60].

Таким чином, всі вище вказані наукові аргументи відомих вчених вказують на те, що власність поряд зі свободою та народовладдям слід розглядати як один з головних принципів конституціоналізму, адже вона є основою особистої свободи, тим простором людини, у якому вона вільно обирає власні варіанти поведінки та способи життя.

Захист приватної власності, як і захист особистої свободи, у правовій державі –

обов'язок публічної влади. У той же час свобода індивіда, свобода власності повинна бути захищена і від зазіхань з боку держави. Це стає можливим тільки тоді, коли свободи гарантовані юридично і, перш за все, на конституційному рівні.

У цьому аспекті слід погодитися з німецьким економістом С. Таммом, який пише, що захист власності за допомогою сукупності правових норм вносить подвійний вклад у захист індивідуальної свободи: широке поширення власності створює більшу незалежність від державного впливу і веде до централізації влади. Більша незалежність від державного впливу: якщо держава володіє всіма або більшою частиною ресурсів, необхідних для виробництва товарів, то всі люди стають залежними від неї. Єдиний гарант індивідуальної свободи – загальновідомі правила та їх неухильне виконання. Таким чином, у будь-якому суспільстві, де велика кількість людей залежить від держави, свобода не може існувати довго. *Децентралізація економічної влади*: люди, які володіють більшою власністю, володіють великим простором для дій. Але, на відміну від держави вони не мають влади над іншими людьми, не можуть примушувати їх до будь-яких дій. Широке поширення приватної власності дає більшій кількості людей простір для прийняття рішення, в рамках якого вони можуть переслідувати свої власні інтереси, а не інтереси інших людей. Це надає людям впевненості в собі, дає їм можливість захищати свої позиції [13, с.33–36].

Саме тому, свобода дій законодавця при встановленні правил щодо реалізації права власності не є абсолютною, а обмежена конституційними принципами. Приймаючи закони, законодавці зобов'язані дотримуватися ст.41 Конституції України. Контроль за цим здійснює конституційний суд.

У своїй практиці Конституційний Суд України торкався питання змісту права власності, меж реалізації, її соціальної функції, питань конфіскації, права власності на землю тощо.

У своєму Рішенні № 13-рп/2001 від 10.10.2001 року (справа про заощадження

громадян) Конституційний Суд України торкнувся питання змісту права приватної власності та меж реалізації цього права. Так, орган конституційної юрисдикції виходить з того, що встановлене Основним Законом право володіння, користування і розпорядження власністю, як і обмеження державою цього права, мають бути рівними для всіх громадян. Тому, розглядаючи проблему повернення заощаджень громадян, він кваліфікував його законодавче регулювання залежно від «інших обставин», як це було передбачено у Законі «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України», як таке, що може призвести до довільного тлумачення його положень та до порушення рівності власників відновлених і проіндексованих вкладів у їх правообмеженні щодо повернення цих вкладів, аргументувавши свою позицію посиланням тим, що відповідно до Конституції України право приватної власності є непорушним (частина четверта статті 41). Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України (частина перша статті 64).

Посилаючись на положення ст.13 та ст.41, в яких встановлюється, що власність зобов'язує і не повинна використовуватись на шкоду людині, її правам і свободам, а також інтересам суспільства, орган конституційної юрисдикції дійшов до висновку, що власність може бути обмежена. Підкріпивши свою позицію посиланням на ст.1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 року, яка дозволяє вводити в дію такі закони, які, на її думку, є необхідними для здійснення контролю за користуванням майном відповідно до загальних інтересів.

Саме тому, на думку Конституційного Суду України, положення закону про поетапне повернення заощаджень залежно від суми вкладу в межах коштів, передбачених Законом про державний бюджет, не суперечать вище вказаним статтям Конституції України. В той же час відсутність конкретних етапів та термінів повернення заощаджень є порушенням права власності [14].

В іншому своєму рішенні № 3-рп/2002 від 12.02.2002 року у справі про електроенергетику Конституційний Суд України вказав на зміст права власності та підкреслив її соціальну функцію. За Конституцією України держава визначає та рівним чином захищає усі форми власності. Кожна з них може мати свої особливості, пов'язані із законодавчо визначеними умовами та підставами виникнення або припинення права власності.

Так, коментуючи положення ст.41 Конституції України про те, що право власності набувається у встановленому законом порядку, Конституційний Суд України зазначив, що воно виникає лише за наявності певних юридичних фактів та за умови формування правового статусу конкретного власника, надання йому юридично забезпеченої можливості діяти у передбачених законом межах.

У той же час право власності не лише включає певні правомочності власників, а й покладає на них певні обов'язки, про які вказуються у ст.ст.13 і 41 Конституції України, а саме, використання власності не може завдавати шкоди людині, правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства. Саме тому, для реалізації даного права необхідні галузеві закони, якими регулюється порядок використання власником належного йому майна з урахуванням інтересів усіх суб'єктів правовідносин [15].

Декілька рішень Конституційного Суду України стосувалися питань реалізації права власності на земельні ділянки. Зокрема, у Рішенні у справі про постійне користування земельними ділянками № 5-рп/2005 від 22.09.2005 року [16], Конституційний Суд України дійшов висновку, що Конституція України (ст.13) не виключає можливості для громадян користуватися землею на визначених у законі різних правових титулах, гарантуючи при цьому громадянам право власності на землю (абз.5 підпункту 5.2 п.5 мотивувальної частини).

На думку Конституційного Суду України, на підставі положень ч.3 ст.41 Конституції України громадяни можуть користуватися

об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до закону. Ця конституційна вимога не може розглядатися як така, що заперечує державне гарантування та захист інших майнових прав (крім права власності) землекористувачів, набутих свого часу відповідно до чинного на той час законодавства. Тобто, щодо права постійного користування земельними ділянками діє механізм захисту, гарантований статтями 13, 14, 41, 55 Конституції України.

Крім того, на думку Конституційного Суду України, орган законодавчої влади має право встановлювати для громадян і юридичних осіб, котрі мають у постійному користуванні земельні ділянки, але не на підставах, визначених Земельним кодексом, строк, протягом якого суб'єкти повинні переоформити право власності або право оренди на земельні ділянки.

Виходячи з розуміння принципів правової держави: правопорядку, який повинен гарантувати кожному утвердження і забезпечення прав і свобод, принципу рівності суб'єктів права власності перед законом, визначеності, ясності і недвозначності правової норми, Конституційний Суд України дійшов висновку, що поняття «набувають права» за змістом ч.2 ст.92 та ч.1 ст.116 Земельного кодексу в аспекті вимоги переоформлення права користування земельною ділянкою не відповідають вимозі ясності і визначеності правової норми: зазначені положення припускають поширення цього поняття лише на випадки первинного отримання земельної ділянки із земель державної та комунальної власності підприємствами, установами та організаціями, що належать до державної або комунальної власності, а також громадянами та юридичними особами, які набувають права власності та користування земельними ділянками

У Рішенні у справі про земельні аукціони від 11.11.2008 року № 25-рп/2008 [17] Конституційний Суд України вказав, що зважаючи на важливість фундаментальних засад конституційного ладу в Конституції України передбачено систему гарантій щодо забезпе-

чення функціонування інституту права власності, зокрема, права власності на землю, яка є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, та об'єктом права власності Українського народу (ч.1 ст.13, ч.1 ст.14).

У Рішенні І-рп/2014 від 11.02.2014 р. Конституційний Суд України торкнувся проблеми права на обов'язкову частку у спадщині повнолітніх непрацездатних дітей спадкодавця. А саме орган конституційної юрисдикції, виходячи з розуміння принципів верховенства права, свободи, рівності і соціальної справедливості положення ч.1 ст.1241 Цивільного кодексу України, щодо права повнолітніх непрацездатних дітей спадкодавця на обов'язкову частку у спадщині розтлумачив так, що таке право мають, зокрема, повнолітні діти спадкодавця, визнані інвалідами незалежно від групи інвалідності [18].

Зміст питань меж реалізації права власності єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні заклав у Рішенні від 16.10.2008 р. № 24-рп/2008 у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ст.ст.1, 2, 4, 6 Закону України «Про передачу колекції образотворчого мистецтва Акціонерного товариства «Градобанк» у державну власність», Постанови Верховної Ради України «Про визнання колекції образотворчого мистецтва національним надбанням України».

Вирішуючи порушені у конституційному поданні питання, Конституційний Суд виходив з того, що відповідно до Конституції України та загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права визнання, дотримання і захист права власності є обов'язком держави.

Конституційний Суд зазначив, що держава однаково забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності. Разом із тим, право власності, в тому числі й приватної, не є абсолютним. Його здійснення має певні конституційно-правові межі, встановлені, зокрема, приписами ч.3 ст.13, ч.7 ст.41 Конституції України, в яких зазначається, що власність зобов'язує і не повинна використовуватися на шкоду людині і суспільству, правам, свободам та гідно-

сті громадян. Крім того, в Конституції України допускається примусове відчуження об'єктів права власності з мотивів суспільної необхідності (частина п'ята статті 41), на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості.

Щодо можливості знаходження у приватній власності об'єктів культурного надбання, то Конституційний Суд України вказав, що віднесення об'єктів права приватної власності до національного культурного надбання не має на меті зміну форми власності. Таким чином, правовий статус колекції як об'єкта національного культурного надбання не позбавляє права власника володіти, користуватися та розпоряджатися своїм майном, а лише обумовлює певні особливості здійснення власником своїх прав щодо такого об'єкта, які встановлені іншими спеціальними законами.

Крім того, єдиний орган конституційної юрисдикції підкреслив значення власності як конституційної цінності, вказавши на те, що одним з проявів принципу верховенства права, закріпленого у ст.8 Основного Закону, є непорушність права приватної власності та недопустимість протиправного позбавлення такого права [19].

У Рішенні від 19.09.2012 р. № 17-рп/2012 [20] було офіційно розтлумачено положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України. Дане рішення внесло ясність у розуміння питання щодо спорів між подружжям, які були пов'язані з розподілом прав на приватне підприємство. Конституційний Суд України дійшов висновку, що приватне підприємство (або його частина), засноване одним із подружжя, – окремий об'єкт права спільної сумісної власності подружжя, до якого входять усі види майна, у тому числі вклад до статутного капіталу та майно, виділене з їх спільної сумісної власності.

Важливу правову позицію Конституційний Суд України висловив і щодо конституційного змісту інституту конфіскації приватної. Так, в Ухвалі № 10-у/99 від 20.04.1999 року було чітко констатовано, що ч.6 ст.41 Кон-

ституції України встановлено імператив, за яким конфіскація може бути здійснена виключно за рішенням суду.

Таким чином, у правовій державі право на власність поряд зі свободою та народовладдям слід розглядати як один із головних принципів конституціоналізму, адже вона є основою особистої свободи, тим простором людини, в якому вона вільно обирає власні варіанти поведінки та способи життя. Саме тому, свобода дій законодавця при встановленні правил щодо реалізації права власності не є абсолютною, а обмежена конституційними принципами. Приймаючи закони, законодавці зобов'язані дотримуватися ст.41 Конституції України. Контроль за цим здійснює конституційний суд. З моменту свого створення у своїй практиці Конституційний Суд України торкався питання змісту права власності, меж реалізації, її соціальної функції, питань конфіскації, права власності на землю тощо. Додатковою гарантією реалізації права на приватну власність має стати інститут конституційної скарги, введення якого передбачається змінами до Конституції України 2016 р. в частині правосуддя (ст.55, ст.151-1).

ЛІТЕРАТУРА

1. Речицький В. Аксіоми конституціоналізму і Основний Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khpg.org.ua/index.php?id=1452528731>.

2. Бетелл Т. Собственность и процветание / Том Бетелл. – Москва : ИРИСЭН, 2008. – 480 с.

3. Харьковская цивилистическая школа: право собственности : монография / под ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. – Харьков : Право, 2012. – 424 с.

4. Украина сползаєт в рейтинге по защите права собственности // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kp.ua/economics/526759-ukrayna-spolzaet-v-reitynhe-stran-po-zaschyt-prav-sobstvennosty>.

5. Прудон П. Ж. Что такое собственность? или Исследование о принципе права и власти / Прудон П. Ж. – М. : КРАСАНД, 2011. – 280 с.

6. Пайпс Р. Собственность и свобода / Пайпс Р. – М. : Московск. шк. полит. исследований, 2008. – С. 18–19.

7. Аристотель. Сочинения : в 4 т. – Т. 4. – М. : Мысль, 1984. – 830 с.

8. Локк Дж. Сочинения : в 3-х т. – Т. 2. – М., 1988. – 894 с.

9. Ротбард М. Власть и рынок: государство и экономика / Мюррей Ротбард. – Челябинск : Социум, 2010. – 418 с.

10. Ротбард М. К новой свободе: Либертарианский манифест / Мюррей Ротбард. – М. : Новое издательство, 2009. – 398 с.

11. Бастиа Ф. Грабеж по закону / Бастиа Ф. – Челябинск : Социум, 2006. – 272 с.

12. Рэнд А. Права человека / Рэнд А. // Апология капитализма. – М. : НЛЮ, 2003. – С. 60.

13. Тамм С. Собственность / Тамм С. – Челябинск : Социум, 2010. – 120 с.

14. Рішення (справа про заощадження громадян) : від 10.10.2001 р., № 13-рп/2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/docs/436>.

15. Рішення Конституційного Суду України у справі про електроенергетику : від 12.02.2002 р., № 3-рп/2002 // Вісник Конституційного Суду України. – 2002. – № 1.

16. Рішення Конституційного Суду України у справі про постійне користування земельними ділянками : від 22.09.2005 р., № 5-рп/2005 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/docs/516>.

17. Рішення Конституційного Суду України у справі про земельні аукціони : від 11.11.2008 р., № 25-рп/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/docs/545>.

18. Рішення Конституційного Суду України (справа про право на обов'язкову частку у спадщині повнолітніх непрацездатних дітей спадкодавця) : від 11.02.2014 р., № 1-рп/2014 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/docs/670>.

19. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 1, 2, 4, 6 Закону України «Про передачу коле-

кції образотворчого мистецтва Акціонерного товариства «Градобанк» у державну власність», Постанови Верховної Ради України «Про визнання колекції образотворчого мистецтва національним надбанням України» : від 16.10.2008 р., № 24-рп/2008 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/docs/544>.

20. Рішення Конституційного Суду України від 19.09.2012 № 17-рп/2012 за конституційним зверненням приватного підприємства «ІКЮ» щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/docs/656>.

Остапенко В. В. Право власності у рішеннях Конституційного Суду України / В. В. Остапенко // Форум права. – 2016. – № 3. – С. 186–193 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_3_34.pdf

Розглянуто значення права приватної власності у правовій державі. Вказується, що право приватної власності, його дієві гарантії, надійний і ефективний судовий захист є одними з основних атрибутів конституційної та правової держави. Проаналізовані правові позиції Конституційного Суду України щодо питань змісту права власності, меж реалізації, її соціальної функції, питань конфіскації, права власності на землю тощо.

Остапенко В.В. Право собственности в решениях Конституционного Суда Украины

Рассмотрены вопросы значения права частной собственности в правовом государстве. Указывается, что право частной собственности, его эффективные гарантии, надежная и справедливая судебная защита является одним из основных атрибутов конституционного и правового государства. Проанализированы правовые позиции Конституционного Суда Украины по вопросам содержания права собственности, пределов реализации, ее социальной функции, конфискации, права собственности на землю и др.

Ostapenko V.V. Ownership in the Constitutional Court of Ukraine

The role of private property in a legal state was made. It is claimed that the right to private property, it guarantees efficient, reliable, and effective judicial protection is one of the main attributes of the constitutional and legal state. It was analyzed the legal position of the Constitutional Court of Ukraine on issues of content ownership, limits of realization of social functions of confiscation of land ownership and more.